

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TADBIRKORLIK SU‘BEKTLARINING SOLIQDAN QOCHISH HOLATLARINI ANIQLASH VA UNI BAHOLASH AMALIYOTI

Axmedov Feruz Baxodirovich

TDIU huzuridagi ilmiy-tadqiqot markazi

mustaqil tadqiqotchisi (PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada tadbirkorlik sub’ektlariga xizmat ko’rsatishni yangi bosqichga chiqarish, aholining soliq ma’urchiligi bo’yicha savodxonligini yanada oshirish, tadbirkorlikni qo’llab-quvvatlash, teng raqobat sharoitini yaratish va iste’molchilarning huquqlarini kafolatlash hamda yashirin iqtisodiyotni jilovlashda keng jamoatchilikning faol ishtirokini rag’batlantirishga asoslangan ma’urchilikni takomillashtirish yoritilgan. Keyingi yillarda dunyo mamlakatlari qisqa va uzoq muddatli byudjet-soliq siyosatiga oid strategiyasini ishlab chiqishda soliq to’lovchilar tomonidan soliqdan qochish holatlari oldini olish va uni kamaytirishning turli xil mexanizmlarini joriy etishga alohida e’tibor bermoqda. Shu bilan birgalikda noqonuniy moliyaviy oqimlarni kamaytirish, soliq to’lovchilar tomonidan soliqdan qochish holatlarini keltirib chiqaruvchi omillarni tahlil qilish, yashirin iqtisodiyotni kamaytirish orqali soliq to’lashdan bo’yin tovlash jarayonlarining ilmiy-nazariy jihatlariga qaratilgan ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish ustuvor yo’nalishlardan biri bo’lib qolmoqda. Shu bilan birga, sohalar o’rganilib, xorij tajribasi, mamlakatimizda uni qo’llash bo’yicha ilmiy-amaliy xulosa va takliflar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: soliq tushumlari, tahlika-tahlil, xavflar, samaradorlik, raqamli platforma, usullar va vositalar, ilg’or axborot- kommunikasiya texnologiyalari, tahlil, optimallashtirish, soliq imtiyozlari, soliq stavkasi.

ПРАКТИКА ВЫЯВЛЕНИЯ И ОЦЕНКИ СЛУЧАЕВ УКЛОНЕНИЯ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ОТ УПЛАТЫ НАЛОГОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Аннотация: В данной статье описано совершенствование администрирования на основе вывода услуг субъектам предпринимательства на новый уровень, дальнейшего повышения грамотности населения в налоговом администрировании, поддержки предпринимательства, создания равной конкурентной среды и обеспечения прав потребителей, поощрения активного участия широкой общественности в сдерживании теневой экономики. В последние годы страны мира при разработке своих краткосрочных и долгосрочных стратегий бюджетно-налоговой политики уделяют особое внимание реализации различных механизмов предотвращения и сокращения

уклонения налогоплательщиков от уплаты налогов. При этом одним из приоритетных направлений остается проведение научных исследований, направленных на сокращение незаконных финансовых потоков, анализ факторов, вызывающих уклонение налогоплательщиков от уплаты налогов, сокращение теневой экономики, а также сосредоточение внимания на научно-теоретических аспектах процессов уклонения от уплаты налогов. Одновременно изучались отрасли, формировался зарубежный опыт, научно-практические выводы и предложения по его применению в нашей стране.

Ключевые слова: налоговые доходы, анализ, риски, эффективность, цифровая платформа, методы и инструменты, передовые информационно-коммуникационные технологии, анализ, оптимизация, налоговые льготы, налоговая ставка.

THE PRACTICE OF IDENTIFYING AND ASSESSING TAX EVASION CASES OF BUSINESS ENTITIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract: This article describes the improvement of the administration based on bringing services to business entities to a new level, further increasing the tax administration literacy of the population, supporting entrepreneurship, creating an equal competitive environment and guaranteeing the rights of consumers, and encouraging the active participation of the general public in curbing the underground economy. In recent years, countries around the world have been paying special attention to the implementation of various mechanisms to prevent and reduce tax evasion by taxpayers when developing their short-term and long-term budget-tax policy strategies. At the same time, conducting scientific research aimed at reducing illegal financial flows, analyzing the factors that cause tax evasion by taxpayers, reducing the hidden economy, and focusing on the scientific and theoretical aspects of tax evasion processes remains one of the priorities. At the same time, the fields were studied, foreign experience, scientific-practical conclusions and proposals were formed on its application in our country.

Key words: tax revenues, analysis, risks, efficiency, digital platform, methods and tools, advanced information and communication technologies, analysis, optimization, tax benefits, tax rate.

Kirish: Dunyoda moliyaviy oqimlarning notekis harakatida soliq to‘lashdan qochishning turli xil yo‘llarini izlash va undan soliq to‘lovchilar o‘z manfaatlari yo‘lida foydalanish holatlari tez-tez uchramoqda. Birlashgan millatlar tashkiloti qoshidagi Savdo va taraqqiyot konferensiyasi hisob-kitoblariga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlar yiliga 100 milliard AQSh dollari miqdoridagi moliyaviy resurslarni “foydani o‘tkazish” amaliyoti tarzida noqonuniy tarzda boshqa hududlarga o‘tkazib,

milliy iqtisodiyot doirasida soliqdan qochish holatlarini keltirib chiqarmoqda¹. Soliq to‘lashdan bo‘yin tovlashning turli xil ko‘rinishlari natijasida rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda soliqlarni minimallashtirish sxemalarini qo‘llash, soliq to‘lovchilar tomonidan olingan foydani samarasiz foydalanish va qayta investitsiyalash natijasida yo‘qotilayotgan solikli tushumlar ham yiliga 250-300 milliard AQSh dollarini tashkil etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili:

Soliqdan qochish va soliqlarni optimallashtirish yo‘llari mavzusiga oid qisqacha adabiyotlar sharhini keltiramiz.

S.M.Olennikovning fikricha, soliqdan qochish va soliqlarni optimallashtirish bu soliq to‘lovchining rejalashtirgan hatti-harakatlari hisoblanadi[1].

A.Makoveskiy, Ye.A.Zareskaya kabi olimlar soliqdan qochishning eng ko‘p qonuniy tarqalgan usullaridan biri bo‘lgan soliqlarni optimallashtirish tushunchasiga ham ta‘rif berib o‘tadi, ya‘ni ularning ta‘biricha, “Soliqlarni optimallashtirishda soliq to‘lovchining maqsadli qonuniy harakatlari, shu jumladan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan barcha imtiyozlardan to‘liq foydalanish, soliq imtiyozlari va boshqa qonuniy imtiyozlar orqali soliq majburiyatlari miqdorini kamaytirishni tushunish odatiy holdir. Boshqacha aytganda, bu soliq va jinoyat qonunchiligi normalarini buzmaganda holda, qonuniy asoslarda soliq to‘lovlari minimal darajaga tushiriladigan xo‘jalik yurituvchi sub‘ekt faoliyatini tashkil etishdir” deydi[2].

E.Guver “Germaniyada soliqlarni to‘lashdan bo‘yin tovlash istagi tug‘ilish istagidan kuchliroqdir” deganda soliqdan bo‘yin tovlashning asosiy ijtimoiy-siyosiy negizini ko‘rsatib o‘tgan edi[3].

Rossiyalik olim L.Aleksandrova bu boradagi tadqiqotlari natijasida “Soliq to‘lovchilar tomonidan soliq to‘lashdan bo‘yin tovlashning ommaviyligi, soliq jinoyatlarining kechikish darajasining yuqoriligi alohida o‘tkirlik bilan ularni ochish muammosini qo‘ymoqda, bu faoliyatning maqbul va samarali yo‘llari va vositalarini izlash va ishlab chiqish zarurati tug‘iladi. Huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining tahlili shuni ko‘rsatadiki, soliqqa oid jinoyatlarni aniqlash boshqa turdagi jinoyatlarga qaraganda ancha qiyin. Bunday sharoitda soliq jinoyatlarini aniqlash bo‘yicha chora-tadbirlarni, shu jumladan sud-tibbiyotni ishlab chiqish ayniqsa muhimdir” deb ta‘kidlaydiki, muallif soliqdan bo‘yin tovlash jarayonlariga huquqiy baho berish boshqa jinoyatlarga qaraganda anchayin murakkabligiga ishora qiladi[4].

A.R.Abdullina fikricha, soliqdan qochishda huquqni muhofaza qiluvchi organlarda soliq jinoyatlarini aniqlashda buxgalteriya hujjatlarini tahlil qilishning qiyinchiliklarining mavjudligi, yangi tashkil etilib, tez faoliyatini tugatadigan

¹ Организация Объединенных Наций. A/HRC/31/61. Окончательное исследование по вопросу о незаконных финансовых потоках, правах человека и Повестке дня в области устойчивого развития на период до 2030 года международных финансовых обязательств государств для полного осуществления всех прав человека, в частности экономических, социальных и культурных прав.

korxonalarni monitoring qilishda yetarli malakaning kamligi, fuqarolik, iqtisodiy huquqiy hujjatlarni o'zaro integratsiyalash asosida tahlil qilishning qiyinligi, qonun hujjatlarining yetarli takomillashmaganligi oqibatida soliqdan qochish holatlarining huquqiy negiziga asoslangan holda bu jarayonni kamaytirishga qaratilgan harakatlarning samarasiz bo'lishiga ta'sir qilmoqda[5].

Ukrainalik olimlar S.A.Makoveskiy, Ye.A.Zareskayalarning fikricha, "soliq to'lashdan bo'yin tovlash yoki soliq solinadigan bazani kamaytirishning ko'plab usullarini tasniflash masalasida ko'plab tadqiqotchilar yagona nuqtai nazarga kelishadi va ikkita guruhni ajratib ko'rsatishadi. Ba'zi manbalarda kulrang sxemalar mavjudligi qayd etilgan. Bunda soliqlarni kamaytirish tartibi qonunlarda belgilangan kamchiliklar, bo'shliqlar yoki noto'g'ri talqinlardan foydalangan holda amalga oshiriladi"[6].

I.Vachugov soliqdan qochish jarayonini yashirin iqtisodiyotning bo'g'ini sifatida "soliq sohasidagi yashirin iqtisodiyot" tushunchasini ham tushuntirib o'tadi. Uning fikricha, "soliq to'lashdan bo'yin tovlash yashirin iqtisodiyotning bir qismi bo'lib, soliq to'lashdan bo'yin tovlash bo'yicha xizmatlar ko'rsatish bo'yicha yashirin tuzilmalarning faoliyati bizga "soliq sohasidagi yashirin iqtisodiyot" atamasini kiritish imkonini beradi, uning ta'rifi quyidagicha ifodalanishi mumkin: soliq to'lovchilarning o'zlari ham, soliq to'lashdan bo'yin tovlashni tashkil etish bilan bog'liq faoliyatni ta'minlaydigan xizmatlarni ko'rsatadigan soya tuzilmalari tushuniladi"[7].

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Bugungi kunda O'zbekiston soliq tizimida soliqdan qochish holatlarini aniqlash va baholash holatlarini ko'radigan bo'lsak, u quyidagi usullarda amalga oshirilayotganligini ko'rish mumkin:

Keltirilgan 1-jadval ma'lumotlarida keltirilganidek, Respublikamiz soliq tizimida soliq to'lovchilar tomonidan asosiy holatlardagi soliq to'lashdan qochish holatlarini tahlil qiladigan bo'lsak, uning amaliy ko'rinishlari, asosan, soliq to'lovchi sifatida ro'yxatdan o'tmaslik yoki kech ro'yxatdan o'tish, buxgalteriya hisobini yuritmaslik, "Bir kunlik", "ko'k sxema" va shu shaklda faoliyat yuritishga moslashish, garchi faoliyati unchalik to'g'ri kelmasada offshor zonalarga kapital kiritish yoki faoliyat yuritish, soliqdan qochish holatlariga imkon beruvchi kontragentlar bilan iqtisodiy hamkorlik qilish, mahsulot (ish, xizmat)larni tannarxdan past qiymatda sotish va shu kabi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'layotganligini ta'kidlash mumkin. Qayd etish joizki, soliqqa oid munosabatlarda soliqdan qochish holatlarini aniqlash va uni baholashni amalga oshirishning juda murakkabligi bu jarayonni tartiblashni qiyinlashtiruvchi omillardan bo'lib qolmoqda. Keyingi yillarda soliqdan qochish holatlarining amaliy tahlillari shuni ko'rsatmoqdaki, tarmoqlar bo'yicha bu holat eng ko'p uchraydigan tarmoq bu qurilish, savdo va umumiy ovqatlanish tarmog'i, alkohol mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalari bo'lib qolmoqda.

² O‘zbekiston soliq tizimida soliqdan qochish holatlarini aniqlash va baholash holatlarining amaliy ko‘rinishlari va ularning namoyon bo‘lish shakli

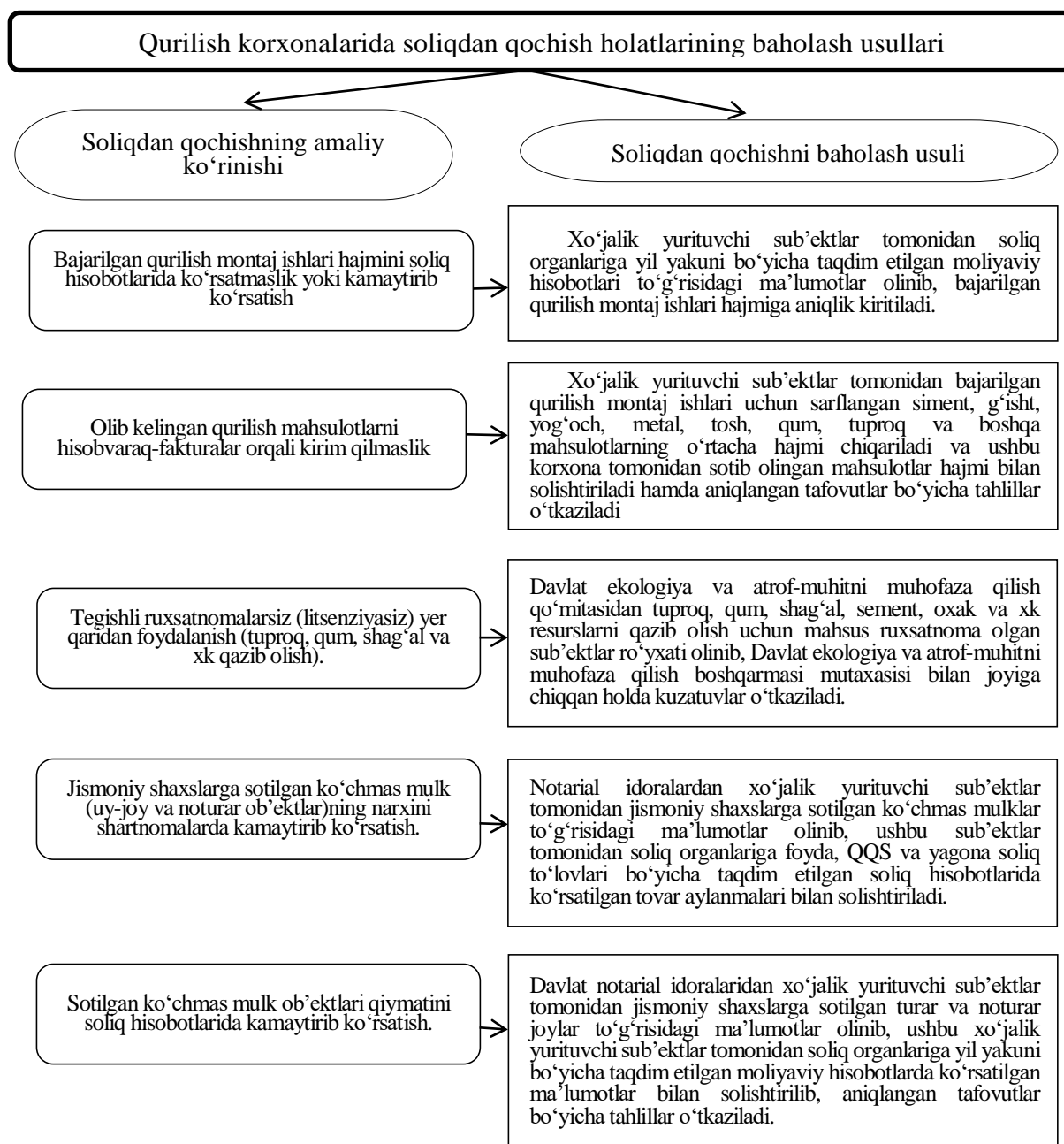
№	Soliqdan qochish holatlarini baholashning amaliy usullari	Amaliy ko‘rinishi
1.	Soliq to‘lovchi sifatida ro‘yxatdan o‘tmaslik yoki kech ro‘yxatdan o‘tish	Soliq to‘lovchi sifatida baholash imkoniyati bo‘lmaydi
2.	Buxgalteriya hisobini yuritmaslik	Soliq ob‘ekti, soliq bazasi va hisoblangan soliq summaları noaniq bo‘ladi
3.	“Bir kunlik”, “ko‘k sxema” va shu shaklda faoliyat yuritishga moslashish	Soliq to‘lovchi sifatida baholash imkoniyati mavjud bo‘lsada, aslida soliq to‘lamaydi
4.	Garchi faoliyati unchalik to‘g‘ri kelmasada offshor zonalarga kapital kiritish yoki faoliyat yuritish	O‘z hududi bo‘yicha iqtisodiy faoliyat yuritishi lozim bo‘lsada, kapitalni soliqdan qochish imkoniyat beruvchi hududlarga o‘tkazishlari natijasida soliq to‘lovlarini amalga oshirmaydi, asossiz soliq imtiyozlarga ega bo‘ladi
5.	Soliqdan qochish holatlariga imkon beruvchi kontragentlar bilan iqtisodiy hamkorlik qilish	Noqonuniy faoliyat olib borayotgan korxonalarining o‘zaro hamkorlik qilishi oqibati qo‘shilgan qiymat zanjirida sun‘iy uzilish yuzaga keladi va soliq tushumlari kamayadi
6.	Mahsulot (ish, xizmat)larni tannarxidan past qiymatda sotish	Mahsulotlarni bozor qiymatidan past sotilishi natijasida yalpi tushum kamayishi yuzaga keladi, ammo, soliq to‘lovchining umumiy iqtisodiy aylanmasiga salbiy ta‘siri sezilmaydi, soliq kam to‘lash imkoniyati paydo bo‘ladi

Jumladan, Soliq qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, “2019- 2022-yillarda qurilish korxonalarini tomonidan tovar aylanma va bajarilgan ishlar hajmi o‘rtacha yildan yilga 15-20 foiz ortib borgan, biroq, bu korxonalarda o‘rtacha xarajatlar rentabelligi 2021 yildagi 10 foizdan 2022-yilda 3,1 foizga tushgan, faoliyat yuritayotgan 20303 ta korxonada 5 mingga yaqinida (24 foizi) hujjatlariga muvofiq rentabellik 0 foizdan past, 12 mingdan ortig‘ida (60 foizi) 0 foizdan 1 foizgacha va 904 (4 foiz) kompaniyada 1 foizdan 3 foizgacha rentabellik ko‘rsatkichi past bo‘lgan, o‘z navbatida, 10 mingga yaqin (50 foiz) qurilish korxonalarida 1 nafar ishchi rasmiylashtirilganligi, haqiqatda ishlaydigan ishchilar soni yashirilayotganligini ko‘rsatadi”³. Bu korxonalarda soliqdan qochish holatlariga olib keluvchi omillar baholanganda quyidagi “turar joy ob‘ektlarini o‘rtacha bozor narxidan keskin darajada past narxda realizatsiya qilish, hisobotlarda xarajatlarni sun‘iy ravishda oshirib ko‘rsatish orqali faoliyatini zarar bilan

² Amaliy holatni ta’hlil qilgan holda muallif ishlanmasi.

³ <https://m.kun.uz/news/2022/06/23/dsq-qurilish-sohasida-soliq-tolashdan-boyin-tovlash-holatlar-haqida-malumat-berdi>, <https://soliq.uz/press-services/news/show/qurilish-sohasida-keng-tarqalgan-soliqdan-qochish--boyin-tovlash-sxemalari>.

yakunlash natijasida foyda solig'ini to'lamaslik, jismoniy shaxslar tomonidan qurilish korxonalari ustav jamg'armasiga yirik miqdorda pul mablag'lari, bino va inshootlar, qurilish mollari (manbasi ko'rsatilmagan holda) kiritish va realizatsiya qilish"⁴ kabi holatlar sabab bo'lganligini ko'rish mumkin. Bu holatlarni aniqlashning amaliy holatini quyidagi keltirilgan 1-rasmda tushuntirib o'tamiz.

1-rasm. Qurilish korxonalarida soliqdan qochish holatlarining baholash usullari⁵

⁴ <https://soliq.uz/press-services/news/show/qurilish-sohasida-keng-tarqalgan-soliqdan-qochish--boyin-tovlash-sxemalari>.

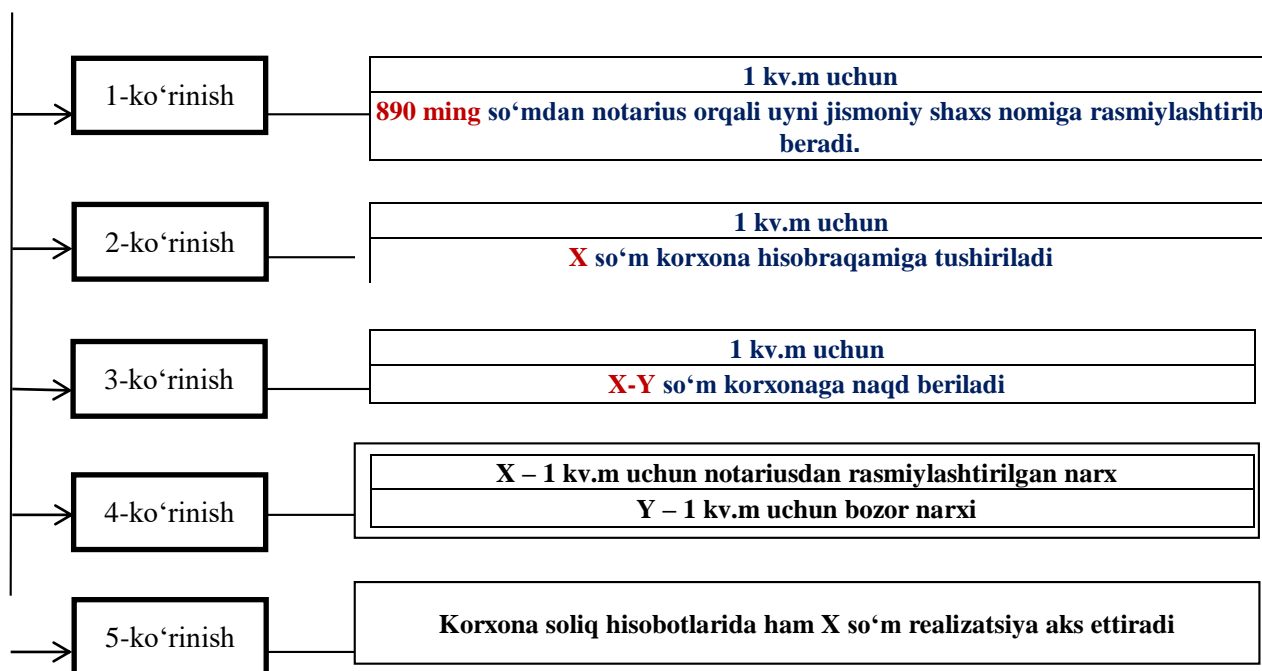
⁵ Амалдаги тартибларга асосланган ҳолда муаллиф томонидан тузилган.

Bularda tashqari soliq tizimi amaliyotida qurilish sohasida soliqdan qochish holatlarini aniqlash va uni baholashda yana bir qator usullar qo'llaniladi.

Ular jumlasiga, qurilish texnikalari va transport vositalarini shartnoma tuzmasdan naqd pulga foydalanish (ijara)ga berish holatida soliq organlariga yil yakuni bo'yicha taqdim etilgan moliyaviy hisobotlarda qurilish texnikalari va transport vositalari ko'rsatilmagan qurilish faoliyati bilan shug'ullanuvchi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar to'g'risidagi ma'lumotlar olinib, qishloq va shahar qurilish tashkilotlaridan, hokimiyat va boshqa byurtmachilardan olingan bajarilgan qurilish montaj ishlari to'g'risidagi ma'lumotlar bilan solishtirish hamda aniqlangan tafovutlar bo'yicha tahlillar o'tkazish usuli, belgilangan tartibda shartnoma tuzmasdan qurilish va ta'mirlash ishlarini bajarish hamda naqd pulda hisob-kitob qilish jarayonini aniqlashda soliq organlariga yil yakuni bo'yicha taqdim etilgan moliyaviy hisobotlarda qurilish montaj ishlari to'g'risidagi ma'lumotlar ko'rsatilmagan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar to'g'risidagi ma'lumotlar olinib, birja, elektron savdo va elektron hisobvara-faktura tizimi orqali qurilish mahsulot sotib olgan korxonalar bilan solishtiriladi hamda aniqlangan tafovutlar bo'yicha tahlillar o'tkazish usullaridan foydalaniladi.

Agar, ushbu usullarni qo'llash orqali qurilish korxonalari tomonidan soliqdan qochish holatlarini baholash tahlillari natijalariga e'tibor qaratidigan bo'lsak, oxirgi yillarda 51 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan bajarilgan 452,3 mlrd. so'mlik qurilish montaj ishlari hajmi soliq hisobotda ko'rsatilmagligi natijasida byudjetga 39,2 mlrd. so'm soliq to'lanmasdan qolganligi, 37 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan bajarilgan va ko'rsatilgan 317 mlrd. so'mlik qurilish ishlarini hisobvara-fakturalar orqali kirim qilmaganligi natijasida byudjetga 14,6 mlrd. so'm soliq to'lanmasdan qolganligi, o'tkazilgan tezkor tadbirlarda 19 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan tegishli ruxsatnomalarsiz yer qaridan foydalanib, 9 mlrd. so'mlik tuproq, qum, shag'al va xk qazib olayotganligi va byudjetga 1 mlrd. so'm soliq to'lanmasdan qolganligi, 17 ta korxonalar tomonidan jismoniy shaxslarga sotilgan ko'chmas mulk (uy-joy va noturar ob'ektlar)ning haqiqiy qiymatini oldi-sotdi shartnomalarida kamaytirib ko'rsatib, byudjetga 9,1 mlrd. so'm kam soliq to'langanligi, 29 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan sotilgan ko'chmas mulk ob'ektlarining qiymati soliq hisobotlarida kamaytirib ko'rsatilib, byudjetga 9,3 mlrd. so'm soliq to'langanligi aniqlangan, 13 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan qurilish texnikalari va transport vositalari shartnoma tuzmasdan boshqa sub'ektlarga naqd pulga foydalanish (ijara)ga berilib, tushgan mablag'lar hisobidan byudjetga 402 mln. so'mlik soliqlar to'lanmaganligi, 14 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan shartnoma tuzmasdan qurilish va ta'mirlash ishlarini bajarilib, 21,4 mlrd. so'mlik qurilish ishlari yashirilishi natijasida byudjetga 2,6 mlrd. so'm soliq to'lanmasdan qolganligi aniqlangan.

ob'ektlarini bozor narxidan past realizatsiya qilish orqali soliقدan qochish sxemasi

2

-

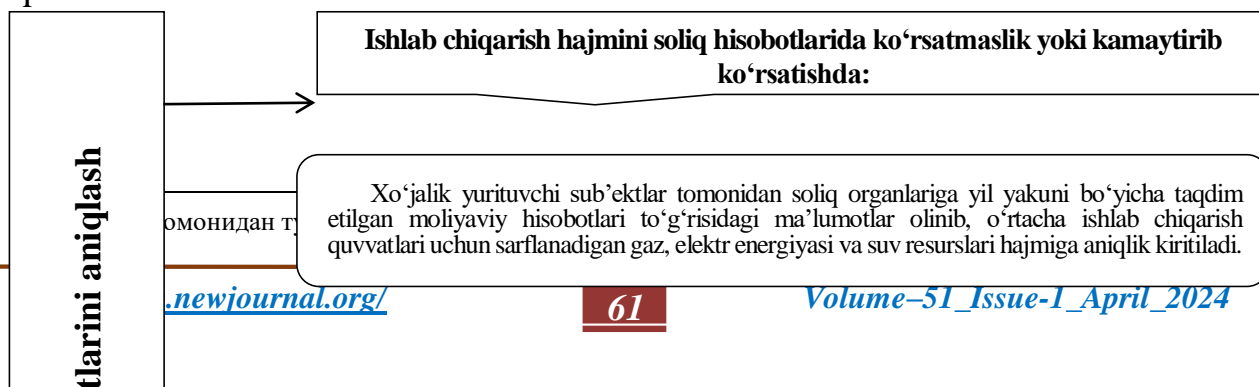
r

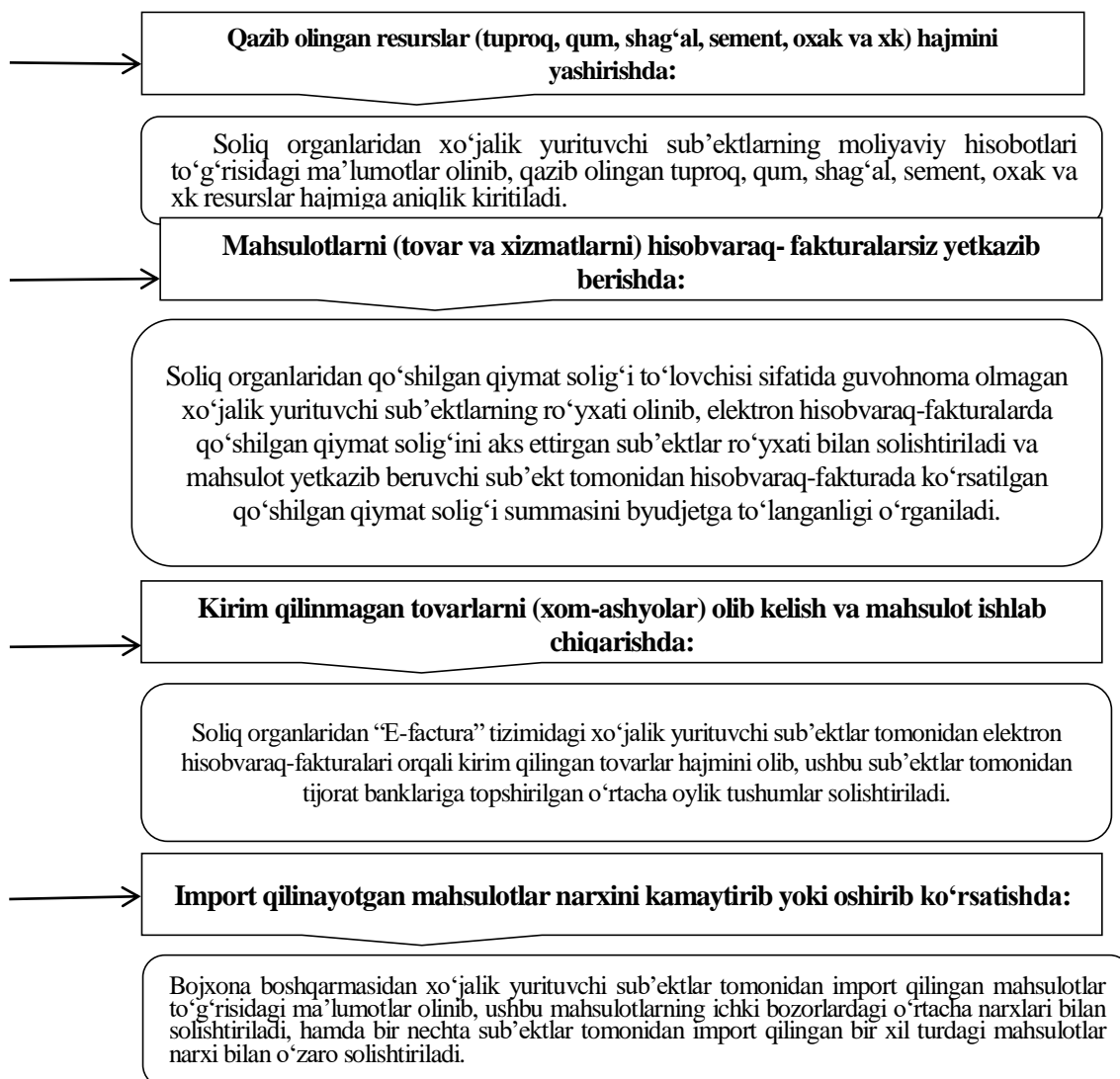
a

2

o'ta muhim sanaladiki, uni quyidagi 3-rasmda aks ettiramiz. Keltirilgan 3-rasmdagidan tashqari ishlab chiqarish sohasida soliقدan qochish holatlarini keltirib chiqaruvchi omillar sifatida ularni aniqlashda yana bir qator iqtisodiy jarayonlarni ham aniqlash zarur bo'ladi. Ular jumlasiga, eksport qilingan mahsulotlar hajmini oshirib ko'rsatishda: bojxona boshqarmasidan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan eksport qilingan mahsulotlar to'g'risidagi ma'lumotlar olinib, ushbu korxonaga tomonidan soliq hisobotlarida ko'rsatilgan ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulotlar hajmi bilan solishtirish, tugallanmagan qurilish ob'ektlari va belgilangan muddatda ishga tushirilmagan asbob-uskunalarni yashirishda: mahalliy hokimiyatlar tarkibidagi Arxitektura bo'limidan tugallanmagan qurilish ob'ektlari to'g'risidagi ma'lumotlar hamda bojxona organlaridan xorijiy mamlakatlardan olib kelingan asbob-uskunalar to'g'risidagi ma'lumotlar olinib, alkogolsiz ichimliklarni ishlab chiqarish uchun foydalanilgan suv hajmini yashirishda: suv resurslari hisobini yurituvchi tashkilotlardan alkogolsiz ichimliklarni ishlab chiqaruvchi korxonalarga o'lchov asboblari orqali sotilgan suv hajmi to'g'risidagi ma'lumotlar olinib, ushbu korxonalar tomonidan soliq organlariga taqdim etilgan moliyaviy hisobotlarda ko'rsatilgan suv hajmi bilan solishtirish orqali aniqlanadi.

1

3-rasm. Ishlab chiqarish sohasida soliqdan qochish holatlarini aniqlash tartibi⁷

Soliqdan qochish holatlarini aniqlash va baholashning eng muhim usullari qatoriga “offshorni baholash usuli” bo‘lib, bu keyingi vaqtlarda keng qo‘llanilib kelinmoqda. Ma’lumki, Offshor bu qulay soliq sharoitiga ega davlatda xorijiy fuqaro tomonidan qayddan o‘tgan, ushbu mamlakatda faol ish yuritmaydigan firma bo‘lib, offshor kompaniyasi bu – korxonalarining alohida tashkiliy yuridik shaxs maqomini tavsiflovchi termindir. Bu maqom unga soliq to‘lovlarni maksimal darajada tushirishni ta’minlaydi (ko‘p hollarda nolgacha). Professor X.Abulqosimovning ta’kidlashicha, “kompaniyalarning offshor maqomi ularga o‘z faoliyatlari davomida soliqlarni maksimal darajadan tushirishni, hatto yuq qilish, ya’ni butunlay soliqlardan ozod bo‘lishni ta’minlaydi. Faqatgina bu maqom talabi, biznes operatsiyalarini o‘z qonunchiligidan tashqarida olib borishni talab qiladi. Ya’ni offshor kompaniyasi o‘z

⁷ Муаллиф томонидан тузилган.

qonunchiligini rezidenti bo‘la olmaydi”⁸. Ma’lumki, O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 181 - moddasida nazorat qilinadigan tashqi savdo bitimlari tartibi keltirilgan bo‘lib, unga ko‘ra, jahon birja savdosi tovarlarining tashqi savdosi sohasidagi bitimlar va taraflaridan birining ro‘yxatdan o‘tkazilish joyi, yashash joyi yoki soliq rezidentligi joyi ofshor yurisdiksiya bo‘lgan shaxs hisoblanadigan bitimlar nazorat qilinadigan bitimlar deb yuritiladi. Mazkur moddaga muvofiq, “agar bunda O‘zbekiston Respublikasi yuridik shaxsining faoliyati ofshor yurisdiksiyada doimiy muassasani tashkil etsa va nazorat qilinadigan bitim ushbu faoliyat bilan bog‘liq bo‘lsa, ushbu bitim qismida mazkur yuridik shaxsga ro‘yxatdan o‘tkazilish joyi ushbu ofshor yurisdiksiya bo‘lgan shaxs sifatida qaraladi. Shuningdek, soliq solish bo‘yicha imtiyozli rejimni taqdim etadigan va (yoki) moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishda axborotni oshkor etishni hamda taqdim etishni nazarda tutmaydigan davlatlar va hududlar ofshor yurisdiksiyalar deb e’tirof etiladi”⁹.

t

o **Xulosa va takliflar.**

‘ Eksport tushumlarini xorijiy banklardagi hisoblari orqali amalga oshirish, shuningdek QQS qaytarish bo‘yicha xorijiy banklarga kelib tushgan mablag‘larni ham hisoblash tizimi joriy etish. Yakka tartibdagi tadbirkorlar (jismoniy shaxslar)ga chet eldan investitsiya kiritish maqsadida xorijiy valyutada yuborilgan mablag‘larni soliqdan ozod qilish bo‘yicha qonunchilikka o‘zgartirish kiritish. Tekshiruvlar o‘tkazish bo‘yicha yilning ma’lum bir aniq davrini belgilash va bir xo‘jalik sub’ekti tekshirish davriyligini belgilash bo‘yicha yangi tizim ishlab chiqish. Xo‘jalik sub’ekti vakillari tomonidan to‘g‘ri va sifatli rejalashtirish va samaradorligini amalga oshirish imkonini beradi.

‘

o **Adabiyotlar/Literatura/Reference:**

‘ 1.S.M.Olennikov. Kvalifikatsiya ukloneniya ot uplaty nalogov po ob’ektivnym priznakam sostava prestupleniya. // Yuridicheskaya otvetstvennost i otvetstvennye yuristy. 2017. №4. S.37-42.

2. S.A.Makoveskiy, Ye.A. Zareskaya. Uklonenie ot uplaty nalogov: osobennosti prestupleniya i nakazaniya. Vestnik instituta ekonomicheskix issledovaniy 2017, № 3(7) 156.

3. Kottke K. «Gryaznye» den'gi – chto ehto takoe? Spravochnik po nalogovomu zakonodatel'stvu v oblasti «gryaznyh» deneg. M., 1998.

4. L.I. Aleksandrova. Osnovnye osobennosti i problemy vyjavleniya ukloneniya ot uplaty nalogov. // Aktualnye problemy pravovogo regulirovaniya. 2017. S.2.

⁸ X.Абулқосимов. “соликларни тўлашдан бўйин товлаш” мавзуси бўйича тақдимот.

⁹ Ўзбекистон Республикаси янги таҳрирдаги солиқ Кодекси. 2019 йил. 181-моддаси.

5. Abdullina A.R. Predstaviteli kak sub'ekty ukloneniya ot uplaty nalogov s organizatsii // Nauchnaya perspektiva. 2016. № 10. S. 37-38.,

6. S.A.Makoveskiy, Ye.A. Zareskaya. Uklonenie ot uplaty nalogov: osobennosti prestupleniya i nakazaniya. Vestnik instituta ekonomicheskix issledovaniy 2017, № 3(7) 156.

7. Vachugov I.V. — Uklonenie ot uplaty nalogov, kak sostavlyayushaya tenevoy ekonomiki: rost ili sokращenie? // Nalogi i nalogooblojenie. – 2019. – № 6. – S. 42.

8. F.B.Axmedov Soliq to'lashdan qochish xavflarini aniqlashda zamonaviy fiskal nazorati takomillashtirish: (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. – Toshkent, 2023.

9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo'mitasi ma'lumotlari. www.soliq.uz.

10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 30 oktyabrdagi PF-6098-son farmoni.

11. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi <https://lex.uz/docs/4674902>